

Nr 150.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar, m. m.; given Stockholms slott den 1 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman:

Vid anmälan till årets statsverksproposition av de frågor, som tillhöra regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, berördes under punkterna (19) och (33) frågorna om anslag till Häradsrätterna: Avlöningar och till Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av inteckningsföryn-

sernas avskaffande. Under erinran att inom justitiedepartementet påginge utredning angående möjligheterna att nedsätta nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande ävensom angående vissa andra frågor, vilka vore ägnade att inverka vid bestämmandet av häradsrätternas avlöningsanslag, uttalade jag, att nämnda båda anslag tills vidare torde böra upptagas med beräknade belopp. Med bifall till av mig i anslutning därtill gjorda framställningar föreslog Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1940/41 beräkna till Häradsrätterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 1,896,000 kronor och till Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande ett anslag av 280,400 kronor. Sedan berörda utredning numera avslutats, får jag änyo underställa Kungl. Maj:t ifrå-gavande anslagsbehov.

1. Häradsrätterna: Avlöningar, förslagsanslag. Häradsrätternas avlöningsanslag är i gällande riksstat upptaget med nyssnämnda belopp 1,896,000 kronor. Kungl. Maj:t har den 9 juni 1939 fastställt avlöningsstat för häradsrätterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40.

1937 års domsagoutredning har den 22 september 1939 avlämnat betänkande med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen samt löne-reglering för domsagopersonalen (statens off. utredn. 1939:29). Förslaget bygger enligt direktiven på sportelsystemets avskaffande och fullständigt förstatligande av domsagoförvaltningen. Häradshövdingarna föreslås inordnade under civila avlöningsreglementet och placerade i lönegraden B 2 (års-lön 16,000 kr.). Till flertalet häradshövdingar skall emellertid enligt förslaget utgå avlöningsförstärkning med belopp växlande i huvudsak efter arbetsbördans storlek. Domsagorna indelas härför i 5 lönegrupper (grupp I omfattande 21 domsagor, ingen avlöningsförstärkning; grupp II, 24 domsagor, löneförstärkning 1,250 kr.; grupp III, 34 domsagor, 2,500 kr.; grupp IV, 31 domsagor, 3,750 kr.; grupp V, 6 domsagor, 5,000 kr.). Häradshövdingarnas sammanlagda avlöningsförmåner föreslås alltså skola växla mellan 16,000 och 21,000 kronor, vartill kommer rörligt tillägg. I fråga om löne-regleringen föreslås en övergångstid av 10 år, under vilken häradshövdingar, som genom det nya lönesystemet skulle få minskade inkomster — detta är fallet i 100 av de 116 domsagorna — skola åtnjuta övergångser-sättning, som minskas med $\frac{1}{10}$ av det ursprungliga beloppet för varje år. Beträffande domsagopersonalen i övrigt föreslås en rationalisering genom minskning av den rättsbildade och ökning av den icke rättsbildade perso-nalen.

Domsagoutredningens förslag — vilket utremitterats för erhållande av vederbörliga yttranden — kommer icke att kunna föranleda förslag till detta års riksdag. Fråga har emellertid väckts att *oberoende härav vidtaga åtgärder för ett skäligen avvägande av häradshövdingarnas löneförmåner i vissa domsagor*. I skrivelse

den 18 december 1939 ha nämligen *hovrätternas presidenter* gjort en framställning i syfte att det av domsagoutredningen framlagda förslaget omedelbart måtte vinna beaktande så till vida att viss hänsyn därtill toges vid återbesättande av lediga eller ledigblivande häradshövdingämbeten. Såsom motivering anföres i skrivelsen följande:

Särskilt i sådana fall då den nu uppburna inkomsten av domsagan är mycket betydande, kan det i betraktande av strävandena att begränsa statsutgifterna synas stötande att det lediga ämbetet återbesättes utan att åtgärd vidtagits för ett skäligt avvägande av häradshövdingens löneförmåner. Ett sådant avvägande skulle också bereda möjlighet att successivt tillgodose behovet av en lämplig organisation av domsagans övriga befattningar utan statsverkets betungande med ökade utgifter. Särskilt de icke rättsbildade biträdena skulle härvid kunna erhålla en önskvärd förbättring i sina anställningsvillkor.

På grund av vad sålunda anförts ha hovrättspresidenterna hemställt om övervägande, huruvida icke hädanefter i avbidan på slutlig prövning av det föreliggande organisationsförslaget borde i samband med varje häradshövdingutnämning verkställas en undersökning av biträdesbehovet och förvaltningskostnaderna i domsagan och, sedan en plan härför godkänts, stadgas att häradshövdingen skulle hava att av uppburna lösenmedel till statsverket redovisa vad som överstege summan av kostnaderna i enlighet med den sålunda godkända staten och en skälig befunden löneinkomst för häradshövdingen.

Sedan framställningen överlämnats till *ordföranden i 1937 års domsagoutredning*, generaldirektören Erik Stridsberg med uppdrag att verkställa närmare utredning i ämnet samt att därvid särskilt beakta förhållandena i Södra Roslags domsaga, där häradshövdingämbetet den 30 november 1939 blivit ledigt, har utredningsmannen upptagit frågan till behandling i en den 12 februari 1940 avlämnad promemoria angående vissa spörsmål i avseende å häradshövdingarnas löneinkomster. Mot det av hovrättspresidenterna framlagda förslaget göras i promemorian vissa erinringar. Sålunda anföres:

Förslaget är avsett att i princip föra till en lösning av häradshövdingarnas lönefråga, likartad med den, som förordats av domsagoutredningen. Innebörden av den tilltänkta anordningen är i huvudsak, att häradshövdingarna skulle erhålla en i stort sett fast inkomst.

Det kan mot detta förslag erinras, att detsamma tillämpat å *alla* lediga domsagor skulle medföra ej obetydlig omgång. Såvida man ej praktiskt taget helt godtoge den plan för domsagornas indelning i lönegrupper, som framlagts av domsagoutredningen, skulle för varje fall utredning behöva verkställas angående den nettoinkomst, som häradshövdingen borde berättigas uppbära. Även utredningen angående behovet av särskilt icke rättsbildade biträden samt dessas avlöningsförmåner skulle kunna bli rätt omständlig. Det är härvidlag att märka, att de av domsagoutredningen framlagda beräkningarna angående behovet av icke rättsbildade biträden i de olika domsagorna utgå från en minskning av den rättsbildade personalen, som näppeligen kan genomföras utan omläggning i det nuvarande systemet i avseende å de båda olika personalgruppernas arbetsuppgifter. Det

torde ock få anses i viss mån betänkligt att innan domsagoförvaltningarna helt förstaltigats — med därav följande kontroll å medelsförvaltningen — i så stor utsträckning som förslaget innebär avkoppla häradshövdingarna från intresset av att begränsa utgifterna i domsagorna. Den ifrågasatta anordningen erbjuder även vissa formella vanskligheter.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter har utredningsmannen funnit det böra övervägas, om icke genom ett system, som mera än det av hovrättspresidenterna ifrågasatta anslöte sig till det nu tillämpade, häradshövdingen kunde bibehållas såsom den för förvaltningen i domsagan ekonomiskt ansvarige, samtidigt som man — vid uppkommande ledighet — kunde beskära sportelinkomst, som vore att anse såsom förhållandevis alltför hög. I detta syfte har undersökts, om ej nytillsatta häradshövdingar kunde — med bibehållande av nuvarande lönebestämmelser — berättigas tillgodoföra sig en efter vissa procentuella normer bestämd andel av sportelöverskottet i domsagan. Härvid skulle antingen kunna användas en fallande skala, vilken borde kunna tillämpas på ledigblivande domsagor i allmänhet, eller ock för varje särskild domsaga bestämmas en fix procentsats för den häradshövdingen tillkommande sportelöverskottsandelen. Båda dessa alternativ skulle emellertid, enligt utredningsmannens åsikt, vara förenade med vissa olägenheter. Härom anföres i promemorian:

Verkställda procentberäkningar i enlighet med alternativet med en växlande skala — med högre andel å ett bestämt bottenbelopp och med lägre andelar å däröver liggande belopp — ha emellertid visat, att det knappast låter sig göra att utarbета en skala, som är användbar för alla domsagor. Detta sammanhänger bland annat med att de av statsmedel utgående löneförmanerna numera delvis — i avseende å tjänstgöringspenningar och förvaltningskostnadsbidrag — äro mycket ojämna och i hög grad irrationella. Att fastställa en viss procentsats för varje domsaga är åter förenat med den nackdelen, att en mera avsevärd rubbning i sportelöverskottet skulle medföra en motsvarande och stundom alltför stark förändring i den häradshövdingen tillkommande delen av sportelöverskottet, varför behov av en omprövning och ändring av procentsatsen ofta skulle kunna inställa sig.

Under uttalande att ett vägande mot varandra av fördelar och nackdelar förbundna med de båda ovan angivna alternativen för en procentuell beskärning av sportelöverskotten syntes giva vid handen, att intetdera av dessa båda alternativ generellt sett vore att föredraga framför det i hovrättspresidenternas skrivelse antydda förslaget, har utredningsmannen funnit skäl föreligga att underkasta sistnämnda förslag en närmare granskning. För att förslaget skall kunna genomföras utan alltför stora svårigheter har det synts utredningsmannen vara angeläget, att detsamma i vissa avseenden förenklas. Härom anföres:

Att börja med synes man kunna åtnöjas med att vid det provisoriska bestämmandet av löneinkomsten för häradshövdingarna utgå från domsagoutredningens plan för domsagornas indelning i lönegrupper och från de av utredningen föreslagna lönebeloppen. Till det sålunda erhållna lönebeloppet synes böra komma ett visst särskilt tillägg, förslagsvis beräknat efter 20 procent. Detta synes nämligen befogat med hänsyn dels till anordningens

provisoriska natur, dels till att ej skillnaden skall bli alltför stor mellan de provisoriskt reglerade domsagorna och övriga domsagor, av vilka ett flertal komma att fortfarande lämna avsevärt högre nettotinkomster, dels slutligen till risken att undantagsvis sportelinkomsterna ej skulle räcka till att bereda häradshövdingen den avsedda grundinkomsten. Vid en sådan anordning synes bland de sportler, som skulle tagas i anspråk för att täcka inkomsterna i domsagan, böra inräknas jämväl stämpelprovision, vilket däremot ej torde ha varit avsett med det av hovrättspresidenterna framlagda förslaget.

För att åstadkomma ytterligare förenkling vid genomförandet av nu ifrågavarande alternativ, synes man kunna utan vidare utgå från nuvarande förvaltningskostnader i domsagan. Det bör föreskrivas, att häradshövding ej må utöka antalet av de under år 1939 avlönade biträdena i domsagan eller höja avlöningarna till dem, såvida ej vederbörande hovrätt efter därom i förväg gjord framställning finner nödigt därtill lämna medgivande. Att nu direkt fastställa en personalplan för varje ledigblivande domsaga skulle i verkligheten innebära ett slags lönereglering för biträdespersonalen, vilken knappast bör komma till stånd, utan att hela biträdesproblemet toges upp till lösning. Enligt erfarenheten från domsagoutredningens besök å ett flertal domsagor synes ej heller en dylik åtgärd vara av föreliggande förhållanden i påfallande grad betingad. I avseende å övriga förvaltningskostnader i domsagorna torde det vara tillräckligt, att vederbörande hovrätt håller hand över att ej utgifterna för dylika ändamål stiga till högre belopp än som förmedlas av utökning av arbetsuppgifterna, pridförändringar o. dyl. — — —

Lön och andra kontanta, av statsmedel utgående löneförmåner böra av häradshövdingen lyftas i vanlig ordning. Snarast möjligt efter varje kalenderårs utgång bör en uträkning ske beträffande det överskottsbelopp, som skall inlevereras till statsverket. Därest under visst år häradshövding haft att vidkännas avdrag å sin avlöning på grund av särskilda omständigheter, böra för bestämmandet av det sportelbelopp, som bör tillkomma häradshövdingen, anses som om han åtnjutit full avlöning.

Beträffande i övrigt uppkommande detaljspörsmål vid genomförande av sist avhandlade alternativ torde få överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela erforderliga anvisningar härutinnan.

Såsom förutsättning för samtliga nu behandlade lösningar bör enligt utredningsmannens mening gälla att häradshövding, som härefter utnämnes och som bör i sin fullmakt få inryckt föreskrift om skyldighet att underkasta sig en blivande definitiv lönereglering, icke skall äga någon rätt att — på sätt föreslagits av domsagoutredningen — komma i åtnjutande av övergångsättning på grund av tidigare åtnjuten högre nettotinkomst.

Vid ett val mellan de tre ovan framförda alternativa lösningarna har det syntts utredningsmannen vara avgörande, om man ville söka nå en lösning, som kunde tillämpas vid förestående nytillsättningar i allmänhet av ledigblivna domsagor, eller om nu endast skulle tagas ställning beträffande löneförmånerna tills vidare för häradshövdingen i *Södra Roslags domsaga*. I förra fallet syntes den av hovrättspresidenterna anvisade utvägen, med de av utredningsmannen förordade jämkningarna, innebära vissa fördelar, även om man måste räkna med, att den knappast kunde komma till användning i sådana domsagor där sportelinkomsten vore jämförelsevis obetydlig. För senare fallet däremot vore en lösning med fullt bibehållande av nuvarande

lönesystem men med begränsning av den häradshövdingen tillkommande sportelbehållningen enligt utredningsmannens mening bestämt att föredraga, ej minst med hänsyn till enkelheten i tillämpningen. Vad angår sättet för sportelbeskringens genomförande, har utredningsmannen funnit företrädare böra givas åt en anordning med fallande skala för häradshövdingens andel av sportelöverskottet.

En lämplig avvägning för Södra Roslags domsaga synes vara, uttalar utredningsmannen, att häradshövdingen berättigas uppbara följande andelar av sportelöverskottet, stämpelprovision inräknad, nämligen:

| | |
|------------------------------------|--------------|
| 100 % å belopp ej överstigande | 5,000 kronor |
| 75 » » » överstigande 5,000 men ej | 10,000 » |
| 50 » » » » 10,000 » » | 15,000 » |
| 25 » » » » 15,000 » » | 25,000 » |
| 10 » » » » 25,000 kronor. | |

Rörande konsekvenserna av detta förslag anföres i promemorian följande:

Därest sportelöverskottet beräknas till 50,000 kronor, skulle häradshövdingens behållning å sporterna bli 16,250 kronor. Med bibehållen inkomst av lön 4,500 kronor och tjänstgöringspenningar 1,400 kronor samt beräkning av dyrtidstillägg enligt nuvarande index eller i runt tal 2,800 kronor skulle sålunda den sammanlagda årsinkomsten för häradshövdingen bli 24,950 kronor. Detta belopp överstiger visserligen inkomsten vid genomförande av domsagoutredningens förslag, vilket i nuvarande indexläge skulle ge en årsinkomst av avrundat 21,970 kronor. Häremot synes emellertid intet vara att erinra, då vid en relativt stark nedgång av sportelöverskottet häradshövdingens behållna inkomst skulle komma att sjunka. En avsevärd vinst skulle i allt fall uppstå för statsverket, samtidigt som häradshövdingens intresse av en ekonomisk skötsel av domsagan skulle bibehållas. Härtill kommer att proceduren för uträkningen av den sammanlagda inkomsten, som skulle tillkomma häradshövdingen, bleve synnerligen enkel.

Utredningsmannen tillägger till sist, att även om den för Södra Roslags domsaga tillämpade procentuella skalan för häradshövdingens sportelandel icke kunde komma till allmän användning vid återbesättande av lediga häradshövdingämbeten, det syntes vara möjligt att genom vissa modifikationer av procentsatserna kunna tillämpa en liknande lösning även för andra ledigblivande domsagor med större sportelinkomster.

Vad härefter angår frågan om *nedsättning av nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande* må erinras, att sådan ersättning utgår såväl till häradshövdingarna som till befattningshavare vid rådhusrätter och till sportelberättigade städer. Endast de till häradshövdingarna utgående ersättningsbeloppen bestridas från förevarande anslag och belasta den för ändamålet uppförda delposten i häradsrätternas avlöningsstat. Denna post är för innevarande budgetår upptagen med 230,000 kronor. Övriga ersättningar för förlorad inteckningslösen bestridas från ett särskilt anslag, som i gällande riksstat är uppfört med 280,400 kronor. Hu-

vudbestämmelserna rörande fördelningen av nämnda båda belopp ha meddelats i cirkulär till länsstyrelserna den 9 november 1934 (jfr statsliggaren sid. 126 f.).

Frågan om reduktion av ersättningarna till häradshövdingar samt till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer torde här få behandlas i ett sammanhang. Till en början får jag lämna en redogörelse för tillkomsten av och innehållet i gällande bestämmelser i ämnet.

I samband med genomförandet av 1934 års lagstiftning om inteckningsförnyelsernas avskaffande tillerkändes häradshövdingarna ävensom rådhusrätternas befattningshavare samt sportelberättigade städer ersättning av statsverket för förlusten av sportelinkomsten av dylika inteckningsärenden. Förslag härutinnan hade framlagts av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga i ett den 19 augusti 1933 avgivet betänkande (statens off. utredn. 1933: 24).

De sakkunniga framhöllo, att en åtgärd, varigenom de med förnyelserna förenade sportlerna borttoges, innebure ett kraftigt ingrepp i befattningshavarnas ekonomi. Någon meningsskiljaktighet syntes ej heller råda därom, att en dylik åtgärd ej borde komma till stånd utan att samtidigt de sportelberättigade bereddes en rättvis gottgörelse. Huruvida grunden för en sådan gottgörelse borde sökas i billighet eller i en staten åvilande skyldighet, syntes de sakkunniga vid sådant förhållande kunna lämnas öppet. På grundval av tillgänglig statistik och för ändamålet infordrade uppgifter hade de sakkunniga företagit en uträkning av den årliga minskning i expeditionslösen, som i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande skulle uppkomma för varje domsaga och rådhusrätt. Med utgångspunkt härifrån hade de sakkunniga föreslagit vissa ersättningsbelopp att årligen utbetalas till de särskilda befattningshavarna eller städerna. För att täcka dessa belopp hade de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att stämpelavgiften för skuldebrev skulle höjas från 25 öre till 40 öre för varje fulla 100 kronor av det kapitalbelopp för vilket inteckning eller betalning söktes.

I remissutlåtandena över betänkandet förelåg i stort sett enighet därom, att gottgörelse borde beredas de sportelberättigade liksom ock statsverket för den genom inteckningsförnyelsernas avskaffande uppkommande inkomstminskningen.

Statskontoret gjorde därvid gällande, att häradshövdingarna ägde ett verkligt rättsanspråk på erhållande av gottgörelse, under det att beträffande rådhusrätternas befattningshavare endast billighetsskäl kunde åberopas såsom grund för gottgörelsen. Beträffande spörsmålet, under huru lång tid ersättning av statsmedel borde utgå, hade statskontoret från sin principiella utgångspunkt ansett, att ersättning borde utgå till häradshövdingarna, så länge den nuvarande löneregleringen vore gällande. Emellertid ifrågasatte statskontoret om icke, till förhindrande av att en häradshövding med särskilt förmånlig ersättning vägrade att ingå på ny lönestat, i fullmakten för häradshövding, som utnämndes efter ersättningsens beviljande, borde införas villkor om skyldighet för honom att, om han vid ny lönereglering kvarsto-

de å den äldre staten, vidkännas den minskning eller indragning av sportler eller ersättning härför, som kunde bliva bestämd. Beträffande rådhusrätterna syntes anledning icke föreligga att låta vederbörande befattningshavare tillgodonjuta ersättningen längre tid än som kunde anses rimlig för att bereda dem rådrum att ordna sin ekonomi efter de ändrade förhållandena. I sådant avseende förordade statskontoret en metod, enligt vilken vederbörande första året av ersättningens utgående skulle åtnjuta densamma med fullt belopp, varefter ersättningen under de nio följande åren minskades med en niondel årligen och därefter upphörde. Samma avvecklingsförfarande som det nu angivna syntes jämväl böra tillämpas i det fall, där staden vore ersättningstagare.

Riksräkenskapsverket, som ansåg det vara ofrånkomligt att åtminstone i viss mån bereda sportelersättning åt dåvarande innehavare av häradshövdingämbeten, framhöll, att undersökning borde ske vid inträffande vakans, om icke gottgörelsen borde minskas eller eventuellt indragas. Beträffande städerna och dess domarpersonal ifrågasatte riksräkenskapsverket att — om sportelersättning överhuvud taget funnes böra medgivas — denna dock borde avvecklas under en tidrymd av förslagsvis tio år.

Vid framläggandet för 1934 års riksdag av propositionen nr 101 i ämnet uttalade *föredragande departementschefen* beträffande frågan, huruvida de sportelberättigades anspråk på gottgörelse kunde sägas grunda sig å en staten åvilande skyldighet eller vara befogat allenast ur billighetssynpunkt, att vad statskontoret anfört till stöd för sin uppfattning om häradshövdingarnas rätt till sportlerna naturligtvis vore värt beaktande. Det syntes emellertid få påpekas, hurusom efter tillkomsten år 1874 av den för häradshövdingarna gällande löneregleringen betydelsefulla förändringar inträffat beträffande förhållandena i domsagorna, förändringar vilka måste sägas ha i avsevärd mån rubbat förutsättningarna för det betraktelsesätt, som vid löneregleringens tillkomst kunnat anläggas på frågan om sportlerna. Under det att häradshövdingarnas kontanta avlöning — bortsett från lönefyllnad av mera provisorisk karaktär — kvarstått oförändrad trots penningvärdets fall och andra omständigheter, som kunnat motivera en ökning, hade sportelinkomsten, som år 1874 huvudsakligen varit att anse såsom vederlag för de med domsagoförvaltningen förenade kostnaderna, efter hand undergått en avsevärd stegring dels såsom följd av den fortgående ökningen i ärendenas antal och dels på grund av vidtagen höjning i vissa lösensatser. Med denna allmänna ökning av sportelinkomsten syntes ökningen i förvaltningsomkostnader icke ha hållit jämna steg. Den omständigheten att utvecklingen jämväl inneburit en väsentlig stegring av arbetsbördan i domsagorna syntes nämligen till fullo ha uppvägs genom anställandet i domsagorna av rättsbildade biträden, vilka helt eller delvis avlönades av statsmedel. Såsom förhållandena förändrats, torde i allt fall sportelinkomsten numera endast delvis kunna uppfattas såsom vederlag för förvaltningsomkostnaderna; i ett betydande antal domsagor torde häradshövdingens nettoinkomst rent av till övervägande del vara grundad på sportler. Vad särskilt anginge den förut

nämnda höjningen av vissa lösensatser förhölle det sig visserligen, såsom ock i ett yttrande erinrats, på det sätt att höjningen förknippats med skyldighet för häradshövdingarna att i avseende å de icke rättsbildade biträdenas arbets- och avlöningsförhållanden iakttaga bestämmelserna i kungörelsen den 20 maj 1927 med vissa föreskrifter angående de vid domsagornas kanslier anställda icke rättsbildade biträden. Omständigheterna vid tillkomsten av denna författning, i samband varmed de redan tidigare provisoriskt förhöjda lösensatserna infördes i expeditionslösenförordningen, syntes emellertid ej giva vid handen, att avsikten varit att bereda de häradshövdingar, som underkastade sig bestämmelserna i kungörelsen större garanti för framtida utfående av den förhöjda lösen än den som följde av lösensatsernas intagande i expeditionslösenförordningen.

Även om departementschefen sålunda ej vore beredd att ansluta sig till den teoretiska uppfattning, varåt statskontoret givit uttryck, delade han likväl statskontorets och övriga myndigheters åsikt, att häradshövdingarna i princip borde erhålla kompensation för den inkomstminskning, som skulle bli en följd av inteckningsförynelseernas avskaffande, låt vara att detta endast kunde grundas på billighetsskäl.

Vad själva ersättningsbeloppen anginge, förklarade departementschefen, att han i princip kunde godkänna de ersättningsbelopp, som av de sakkunniga föreslagits skola utgå till häradshövdingarna. Endast i sådana enstaka fall, där själva det statistiska underlaget för ersättningsberäkning syntes tarva någon jämkning — såsom till följd av domsagoreglering eller liknande omständigheter — syntes en avvikelse från de sakkunnigas förslag böra ske. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att inom ramen för det anslag, som torde få äskas, i detta hänseende göra erforderliga justeringar.

Beträffande spörsmålet under huru lång tid ersättning borde tillkomma häradshövdingarna, vore departementschefen ense med statskontoret därom, att en sådan i princip borde utgå, så länge den nuvarande löneregleringen förbleve gällande. Sedan någon tid — förslagsvis fem år — förflutit, syntes emellertid frågan, huruvida med hänsyn till då rådande förhållanden jämkning i de föreslagna ersättningsbeloppen kunde finnas påkallad, böra upptagas till övervägande. Dessutom syntes få förutsättas, att vid blivande domsagoregleringar toges under omprövning, huruvida ersättningsbeloppet för domsaga, som sammansloges med annan domsaga eller uppdelades å angränsande domsagor, lämpligen borde reduceras eller helt indragas.

Vad härefter anginge den ifrågasatta gottgörelsen till rådhusrätternas befattningshavare och till de sportelberättigade städerna, delade departementschefen den från olika håll uttalade meningen, att jämväl dessa tillsvidare borde erhålla gottgörelse. Beträffande ersättningsbeloppens storlek syntes även här de sakkunnigas förslag böra godtagas. Vad i statskontorets och riksräkenskapsverkets yttranden föreslagits i fråga om successiv avskrivning i berörda fall vore givetvis värt att tagas i noggrant övervägande. Då emellertid staten, såsom förutsattes, genom stämpelförhöjning torde komma att bereda sig full kompensation för de utbetalda ersättningsbeloppen, förefölle

det mindre angeläget att redan för det dåvarande genom ett förfarande av ifrågasatt slag tillgodoföra staten en vinst, som direkt eller indirekt komme att göras på bekostnad av vederbörande stadskommuner. Med hänsyn härtill och då en avskrivning i den ordning som föreslagits syntes kunna föranleda ej ringa olägenhet för sådana befattningshavare, vilka för närvarande till väsentlig del avlönades genom inkomsten av förnyelserna, ansåge sig departementschefen icke då kunna förorda en dylik avskrivning av ersättningsbeloppen. Departementschefen förklarade sig jämväl i princip kunna biträda de sakkunnigas förslag om höjning av skuldebrevsstämpeln.

Riksdagen anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag (riksd. skr. nr 303).

Genom cirkulär till länsstyrelserna den 9 november 1934 förordnade Kungl. Maj:t om utbetalande från och med den 1 januari 1935 tillsvidare under budgetåret 1934/35 av ersättning för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande. Därvid hade i några fall jämkningar företagits i de av de sakkunniga föreslagna ersättningsbeloppen. De fastställda beloppen växlade i de olika domsagorna mellan 400 och 9,950 kronor och genomsnittet utgjorde omkring 2,100 kronor.

I statsverkspropositionen till 1935 års riksdag (II ht., sid. 66) anfördes, att någon väsentlig förändring i de då till de särskilda häradshövdingarna, befattningshavarna vid rådhusrätter eller städerna utgående ersättningsbeloppen syntes ej böra ske för budgetåret 1935/36. I samband med återbesättande av häradshövdingämbeten syntes emellertid i varje särskilt fall böra tagas under överbägande, i vad mån det för domsagan bestämda ersättningsbeloppet skäligen borde undergå någon sänkning. Sagda uttalanden föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

Sedermåra har Kungl. Maj:t i samband med domsagosammanslagningar och ledigblivande av häradshövdingämbeten genom olika beslut förordnat om indragning eller nedsättning av de i förutnämnda cirkulär angivna ersättningarna. Sålunda hava ersättningarna helt indragits i följande i cirkuläret upptagna domsagor, nämligen Södra Roslags, Sollentuna och Färentuna, Södertörns, Jösse, Östra Värends samt Oxie och Skytts domsagor. I samband med att Östra härads och Medelsta härads domsagor sammanslagits till en domsaga (Östra och Medelsta), har ersättningen indragits jämväl i denna domsaga. I Gästriklands östra domsaga har beloppet nedsatts från 2,175 kronor till 1,500 kronor från och med den 1 april 1940. Numera utgör högsta förekommande ersättningsbelopp 4,625 kronor. I nio städer hava ersättningarna helt indragits i anledning av städernas läggande under landsrätt.

I anledning av vad i ärendet sålunda förekommit och då fem år numera förflutit sedan tillkomsten av ifrågavarande ersättning har *ordföranden i 1937 års domsagoutredning* enligt mitt uppdrag verkställt en utredning rörande möjligheterna att nu vidtaga en jämkning av ersättningsbeloppen, och i sin förut omförmälda promemoria av den 12 februari 1940 har denne framlagt förslag om en allmän nedsättning av ifrågavarande ersättningsbelopp. Be-träffande de principiella förutsättningarna för en sådan nedsättning anføres i

promemorian, att det genom de i propositionen 1934: 101 gjorda uttalandena, vilka icke föranledde erinran från riksdagens sida, finge anses fastslaget, att den medgivna compensationen såväl till häradshövdingarna som till rådhusrätternas befattningshavare och till de sportelberättigade städerna för inkomstminskning till följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande endast grundat sig på billighetsskäl. Berörda uppfattning hade, enligt vad utredningsmannen vidare uttalar, även kommit till uttryck däri, att förordnanden om indragning av ersättningarna meddelats ej blott vid domsagoregleringar utan även i samband med återbesättande av ledigblivna häradshövdingämbeten. Med avseende å reduktionens storlek har utredningsmannen gjort skillnad mellan den till häradshövdingarna utgående ersättningen och ersättningen till befattningshavare vid rådshusrätter och till städer. För *häradshövdingarnas* vidkommande föreslås, att nedsättningen i främsta rummet skall drabba domsagor med förhållandevis höga inkomster. Sålunda anföres:

I åtskilliga fall utgår lösenersättningen till häradshövdingar, vilka å sina befattningar åtnjuta löneinkomster av jämförelsevis betydande storlek. De för beviljandet av ersättningen anförda billighetsskälen äga givetvis i dylika fall väsentligt mindre styrka än då fråga är om häradshövdingar med lägre inkomster. Med hänsyn härtill torde en reduktion av nuvarande ersättningsbelopp närmast böra avse sådana fall, då inkomsterna i domsaga äro förhållandevis höga. Med utgångspunkt härifrån synes en nedsättning av de för närvarande utgående ersättningsbeloppen för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande böra genomföras förslagsvis på så sätt, att ersättningen får bibehållas oförändrad intill 600 kronor, medan överskjutande belopp nedsättes till hälften. Genom en dylik anordning skulle för de i inkomsthänseende sämst ställda häradshövdingarna uppkomma en tämligen måttlig inkomstminskning, vilken i flera fall skulle komma att motvägas genom ökad partiell löneförbättring. För statsverket skulle uppstå en besparing av högst omkring 75,000 kronor.

Utredningsmannen tillägger att, därest den ifrågasatta sänkningen av ersättningen för inteckningslösen vidtages, nämnda lösenersättning vid framtida tillsättande av ledigblivna häradshövdingämbeten synes böra helt indragas.

I fråga om de till *befattningshavare vid rådshusrätter* och till *städer* utgående ersättningsbeloppen har utredningsmannen ansett nedsättningen kunna genomgående bestämmas till hälften av nuvarande belopp.

I skrivelse den 21 februari 1940 har *styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar* framfört vissa erinringar mot en allmän sänkning av nu utgående ersättning för förlorad inteckningslösen. Styrelsen framhåller, att utvecklingen sedan krigsutbrottet medfört en stark nedgång av häradshövdingarnas sportelinkomster ävensom att denna tendens sannolikt komme att fortsätta, samtidigt som förvaltningskostnaderna i domsagorna komme att stiga. Efter omnämmande av den i statsverkspropositionen berörda utredningen rörande förevarande spörsmål anför styrelsen bland annat:

Därest denna utredning skulle åsyfta en allmän sänkning av ifrågavarande ersättning, är det med verkligt bekymmer häradshövdingarna motse en dy-

lik åtgärd. Det förhåller sig nämligen så, att tydliga tecken för närvarande föreligga till en stark nedgång av antalet inskrivningsärenden i domsagorna och de av dessa ärenden härflytande löseninkomsterna. Orsaken härtill är att söka i förhållandena på fastighetsmarknaden, i det att försäljningar av fast egendom minskas eller upphöra (jorddelningsförrättningarna likaså) och penninginrättningarna numera knappast beläna inteckningar. Härmed sammanhänger även att allmänhetens behov av äganderätts- och gravationsbevis minskas, vilket haft till följd att också löseninkomsterna för dylika bevis sänkas. Minskning har inträtt även i fråga om lösen för övriga expeditioner och kommer jämväl att inträda beträffande stämpelprovisionen. Styrelsen är icke beredd att nu framlägga någon alla domsagor omfattande statistik i detta avseende, men styrelsen har från häradshövdingar i olika delar av landet erhållit uppgifter å deras löseninkomster under tiden från krigsutbrottet till den $\frac{1}{2}$ 1940. Uppgifterna bekräfta ovan gjorda uttalanden angående löseninkomsternas nedgång, särskilt efter årsskiftet. Flera häradshövdingar meddela att nedgången i löseninkomsterna inträtt eller ytterligare skärpts *efter* nyssnämnda dag. Fortsätter denna tendens, vilket är all anledning befara, medför detta snart att, även om utgifterna för domsagornas skötsel ej skulle ökas, nettobehållningen av löseninkomsterna i år upphör. Därtill kommer, att utgifterna för domsagornas skötsel med det fallande penningvärdet säkerligen komma att stiga. Styrelsen erinrar om hur förhållandena gestaltade sig för häradshövdingarna under den ekonomiska kris som åtföljde förra världskriget. Löseninkomsterna i många domsagor sjönko då ytterst kraftigt under det att utgifterna ökades, så att de t. o. m. överstego sportlerna. Redogörelse härför finnes intagen i det av särskilda sakkunniga den 9 jan. 1920 avgivna betänkandet med förslag till partiell löneförbättring för häradshövdingarna, varav framgår att nettointäkterna för vissa domsagor under åren 1915—1918 sjönko ända ned till 3,000—4,000 kronor, eller således till lägre belopp än den kontanta lönen. Förhållandena äro visserligen nu andra så tillvida som partiell löneförbättring numera beviljas för domsagor, där inkomsten nedgått alltför mycket. Men dylik löneförbättring inträder dock först i efterhand. Och därtill kommer att häradshövdingarna numera med sin lön bidraga till avlöning åt sekreterare och andre notarier.

Styrelsen fortsätter:

Man kanske vill mot ovanstående göra gällande att många häradshövdingars inkomster hittills varit jämförelsevis stora, så att de utan avsevärda olägenheter kunna tåla även en omedelbar kraftig inkomstminskning. Ett sådant resonemang synes emellertid bottna i en vanföreställning. En hastig och kraftig inkomstnedsättning medför ofta även för den högt avlönade stora olägenheter. Familjebildning, underhållsförpliktelser mot andra anhöriga, bostad, försäkringar, skatter m. m., allt detta medför, även om sparsamhet iakttages, regelbundna, efter vars och ens förhållanden avpassade utgifter, som icke kunna plötsligt nedskäras. Särskilt för en ämbetsman är det också av vikt att den känsla av säkerhet, som hans ställning i statens tjänst bör medföra, icke rubbas genom åtgärder från statens sida. Även om ersättningen för den genom inteckningsförnyelsernas avskaffande förlorade lösen från början förklarats skola efter någon tid undergå omprövning, måste det sägas, att någon mera olämplig tidpunkt att låta dylik omprövning resultera i en allmän nedskärning än just nu, icke kan tänkas. Styrelsen vill fästa uppmärksamheten vid att om inteckningsförnyelserna icke avskaffats, löseninkomsten för dessa förnyelser nu skulle hava varit den enda löseninkomst som *icke* skulle hava rönt inverkan av kristidsförhållandena på fastighetsmarknaden. Billigheten fordrar därför att ersättningen för den

genom inteckningsförnyelsernas avskaffande förlorade lösen nu får kvarstå. Eljest komme häradshövdingarna genom evalveringen i ett avsevärt sämre läge.

Enligt vad som vidare uttalas i skrivelsen, synes det styrelsen orimligt, att när den del av häradshövdingarnas inkomster, som inflyter genom avgifter från allmänheten, automatiskt kraftigt sjunker och till och med hotar att försvinna på grund av fastighetsomsättningens stagnation, samtidigt den avlöning, som utbetalas av statsverket, skulle nedsättas.

Avslutningsvis gör styrelsen gällande, att häradshövdingarnas inkomststandard, sådan den bibehållits efter de under förra världskriget vidtagna höjningarna av vissa lösensatser, måste i stort sett anses vara av staten godkänd. Styrelsen anför härom:

Vid 1874 års reglering av domsagoinkomsterna ansågs att häradshövdingarnas inkomster fortfarande som dittills till en del skulle grundas på allmänhetens avgifter, vilka bibehölls i den utsträckning att de beräknades i princip skola motsvara förvaltningskostnaderna, medan den egentliga avlöningen skulle utgå av statsmedel. Emellertid gick utvecklingen därefter snart därhän att förhållandet mellan löseninkomsterna och statslönen blev omvänt, den huvudsakliga inkomsten kom åtminstone under normala förhållanden att utgöras av löseninkomsterna, den mindre delen av statslön. Så har förhållandet varit åtminstone sedan långt före sekelskiftet och således i varje fall redan vid den tid då de i tjänsten äldsta av nuvarande häradshövdingar utnämnts, och förhållandet har än starkare framträtt genom de under förra världskriget av staten vidtagna höjningarna av vissa lösensatser. Den sålunda bibehållna inkomststandarderna måste i stort sett anses vara av staten godkänd, fränsett naturligtvis vissa extrema undantag. Häradshövdingarna ha alltså berättigade anspråk på att denna standard ej genom statens ingripande sänkes. Då nu det ifrågavarande anslaget utgör — för övrigt i underkant tilltagen — ersättning för lösen som genom lagstiftningen om inteckningsförnyelsernas avskaffande bortfallit, synes det härav enligt vanliga rättsgrundsatser följa att anslaget rättvisligen icke kan för de nu i tjänst varande häradshövdingarna, som en gång fått sin andel i anslaget tillerkänd, beskäras. Styrelsen vill i detta avseende jämväl åberopa det underdåniga yttrande statskontoret på sin tid avgav, när frågan om inteckningsförnyelsernas avskaffande framlades för riksdagen. Statskontoret hävdade då, att häradshövdingarna ägde ett verkligt rättsanspråk på erhållande av gottgörelse och att denna ersättning borde utgå så länge nuvarande lönesystem vore gällande.

Styrelsens skrivelse utmynnar i en hemställan, att någon allmän nedsättning av ifrågavarande ersättning icke måtte vidtagas eller i varje fall få anstå, till dess det hunnit visa sig hur löseninkomsterna under den närmaste tiden komme att förhålla sig.

Slutligen torde redogörelse få lämnas för en av statskontoret väckt fråga om *ändrade grunder för bestämmande av tingsstolkarnas ersättning*.

Allmänna tingsstolkar må vara anställda för vissa tingslag i Norrbottens län. De hava att vid tingsammansträden och extra förrättningar tillhandagå

med tolkning i finska språket och, i fråga om några tingslag, jämväl i lapska språket. Ersättning till tingstolk utgår med visst av Kungl. Maj:t i enlighet med beslut av riksdagen fastställt årligt arvode (statsliggaren sid. 127), varjämte tolken i det fall, att förrättning ej äger rum å det vanliga tingsstället, är berättigad till resekostnads- och traktamentsersättning enligt rese- och traktamentsklass II D i gällande allmänna resereglemente.

I utlåtande den 5 mars 1938 över en av länsstyrelsen i Norrbottens län gjord framställning om, bland annat, förhöjning av nu utgående arvode till tingstolken i Karesuando tingslag har *statskontoret* fäst uppmärksamheten på det förhållandet, att arvodena till de allmänna tingstolkarna på senare tid beräknats sålunda, att själva förrättningsarvodet till dem beräknats efter 25 kronor för förrättningsdag, vartill — i de fall då tingstolken vore bosatt å annan ort än tingsorten och till följd härav finge vidkännas resekostnader för inställelse till förrättning — lagts förhöjning med belopp, motsvarande förekommande resekostnader, däri inbegripen ersättning för vivre under rese- och förrättningsdagarna med 10 kronor för dag. *Statskontoret*, som för sin del funnit detta beräkningssätt — vilket innebure en avvikelse från i sådant avseende inom statsförvaltningen eljest tillämpad praxis — föga tidsenligt och i övrigt mindre lämpligt, har i utlåtandet såsom sin mening uttalat, att det vore mera ändamålsenligt att såsom ersättning till de allmänna tingstolkarna fastställa *dels* ett skäligt förrättningsarvode, som borde utgå från förevarande anslag, *dels ock* vid av förrättningen föranledda resor resekostnads- och traktamentsersättning enligt rese- och traktamentsklass II D i gällande allmänna resereglemente, vilken sistnämnda ersättning syntes böra utgå från anslaget till Häradsrätterna: Resersättningar vid justitiestaten.

Över vad *statskontoret* sålunda anfört har yttrande inhämtats från *länsstyrelsen i Norrbottens län*, efter hörande av domhavandena i länets domsagor. Länsstyrelsen har i skrivelse den 30 maj 1939 uttalat, att ersättningen till tingstolk enligt länsstyrelsens mening borde utgå — förutom med rese- och traktamentsersättning enligt klass II D i allmänna resereglementet, varvid traktamentsersättning borde få uppbäras även för dag som åtginge för förrättning utom hemorten — med arvode av 25 kronor för varje res- och förrättningsdag om minst sju arbetstimmar, varvid med förrättningsdag borde likställas dag, som å hemorten använts för översättningsarbete.

I förnyat utlåtande den 27 november 1939 har *statskontoret* framhållit, att ett genomförande av länsstyrelsens förslag skulle medföra ökade kostnader för statsverket, varför *statskontoret* i stället förordat, att tolkarna — förutom resekostnads- och traktamentsersättningar — erhöille fasta årsarvoden, motsvarande de nu utgående arvodena efter avdrag av reseomkostnaderna. Då tolk i egenskap av nämndeman eller ledamot i ägodelningsrätt vore pliktig att iakttaga inställelse vid tingssammanträde eller annan förrättning, borde ersättning dock icke utgå till honom såsom tolk för vare sig resekostnad eller traktamente. Enär behov av tolk, enligt vad vederbörande härads höv-

dingar uttalat, icke för närvarande förelåge vid någon av häradsrätterna i Piteå, Luleå och Kalix domsagor, vilka domsagor omfatta, bland annat, Arvidsjaur, Arjeplogs, Jokkmokks, Överkalix och Nederkalix tingslag, har statskontoret föreslagit, att åtminstone för nästa budgetår medel icke måtte beräknas för ersättning till tolkar i nämnda tingslag. Vad angår förrättningsarvodena till tolkarna i övriga tingslag har statskontoret, under erinran att i nuvarande arvoden till tolkarna i Gällivare och Karesuando tingslag icke inräknats några rescomkostnader, föreslagit, att förrättningsarvodena till tolkarna i dessa två tingslag bestämmas till samma belopp som de nu utgående arvodena eller 600 kronor respektive 50 kronor. Förrättningsarvodena till tolkarna i Jukkasjärvi samt Pajala och Korpilombolo tingslag, vilka för närvarande äro bosatta, den förre i Kiruna och den senare i Lomkärr, två mil norr om Haparanda, har statskontoret, med tillämpning av de av ämbetsverket förordade beräkningsgrunderna, ansett böra bestämmas till 475 kronor respektive 275 kronor. Beträffande slutligen arvodet till tolken i Torneå tingslag skulle en tillämpning av sagda beräkningsgrunder, enligt vad statskontoret upplyser, medföra att den nuvarande innehavaren av tolkbefattningen, eller samme person som tjänstgör såsom tolk i Pajala och Korpilombolo tingslag, åsamkades minskning i sina arvodesförmåner. Till förebyggande härav och under beaktande jämväl av vissa andra omständigheter har statskontoret föreslagit, att förrättningsarvodet till tolken i fråga bestämmas till 1,000 kronor.

I sin förenämnda skrivelse av den 18 december 1939 hava hovrätternas presidenter framfört tanken på att — utan avvaktan på slutligt ställningstagande till det av 1937 års domsagoutredning framlagda förslaget till omorganisation av domsagoförvaltningen samt lönerreglering för häradshövdingarna — i samband med återbesättande av ledigt eller ledigblivande häradshövdingämbete genomföra en *provisorisk lönerreglering* för befattningshavaren. En dylik reglering har, i principiell anslutning till domsagoutredningens förslag, tänkts åstadkommen sålunda att — sedan biträdesbehovet och förvaltningskostnaderna i domsagan fastslagits samt plan härför godkänts — häradshövdingen skulle berättigas att av sportelöverskottet behålla allenast så mycket, att samma överskott jämte de fasta löneförmånerna gåve honom en skäligen befunden löneinkomst. Den sålunda skisserade anordningen har, i händelse av tillämpning å *alla* lediga domsagor, av den i ämnet tillkallade utredningsmannen befunnits, på sätt han i sin förberörda promemoria angivit, förenad med så betydande olägenheter att han för dylik händelse ansett sig böra framlägga ett modifierat förslag. Även med de sålunda vidtagna jämkningarna, vilkas innebörd framgår av det föregående och vartill jag tillåter mig hänvisa, skulle det emellertid enligt min mening vara mindre välbetänkt att redan nu undantagslöst genomföra detta förslag. Det skulle nämligen med fog kunna göras gällande, att man därigenom föregrepe statsmakternas ställningstagande till åtminstone den del av domsagoutredningens förslag som avhandlar den blivande lönenivån för häradshöv-

Departements-
chefen.

hövdingarna. Med hänsyn härtill anser jag, att åtgärd i förslaget syfte bör komma till stånd endast där särskilda skäl så påkalla.

Presidenterna synas själva med sitt förslag närmast hava åsyftat de mera inkomstgivande domsagorna, i det de framhållit, att det, då den nu uppburna inkomsten av en domsaga vore mycket betydande, kunde i betraktande av strävandena att begränsa statsutgifterna synas stötande att det lediga ämbetet återbesattes utan att åtgärd vidtagits för ett skäligt avvägande av häradshövdingens löneförmåner. Det sålunda angivna fallet framstår även för mig som det, där ett reglerande ingripande närmast är motiverat och berättigat. Åtgärden torde — med häradshövdingens bibehållande såsom den för domsagans förvaltningskostnader ansvarige — böra gå ut på en beskärning av hans rätt till det efter utgifternas bestridande kvarstående sportelöverskottet. Begränsas ingripandet till nyssnämnda fall, lär mot detsamma icke kunna resas invändningar vare sig av principiell eller annan art.

För närvarande föreligger vakans å häradshövdingämbetet i Södra Roslags domsaga. Denna domsaga är sedan en följd av år rikets mest inkomstgivande. Sportelöverskottet i domsagan har, med inräknande av stämpelprovision, under de sista åtta åren uppgått till belopp, som framgår av följande tablå:

| År | Sportler | | | Förvaltningsutgifter | Sportelöverskott |
|--------------------|------------------------|------------|--------|----------------------|------------------|
| | egentliga ¹ | stämpelpr. | summa | | |
| 1932..... | 66,892 | 2,747 | 69,639 | 32,455 | 37,184 |
| 1933..... | 65,530 | 3,068 | 68,598 | 31,793 | 36,805 |
| 1934..... | 76,686 | 3,095 | 79,781 | 31,332 | 48,449 |
| 1935..... | 77,516 | 3,384 | 80,900 | 29,177 | 51,723 |
| 1936..... | 72,261 | 2,959 | 75,220 | 29,270 | 45,950 |
| 1937..... | 69,104 | 3,149 | 72,253 | 30,698 | 41,555 |
| 1938..... | 86,678 | 3,499 | 90,177 | 34,085 | 56,092 |
| 1939..... | 87,203 | 3,440 | 90,643 | 42,304 | 48,339 |
| Medeltal 1934—1939 | 75,234 | 3,155 | 78,389 | 32,639 | 45,750 |
| » 1935—1939 | 78,552 | 3,286 | 81,838 | 33,107 | 48,731 |

¹ Häri ej inräknad ersättning i anledning av inteckningsförnyelsernas avskaffande fr. o. m. år 1935.

I kungörelsen angående ledigförklarandet av häradshövdingämbetet i domsagan har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 8 december 1939 intagits föreskrift, att den blivande häradshövdingen skall vara skyldig underkasta sig den lönereglering för häradshövdingarna som framdeles kan bli genomförd. Härvid synes man emellertid i förevarande fall icke kunna stanna. Det skulle onekligen, särskilt i dagens läge, verka stötande om en nytillträdande tjänsteman tillätes att i avvaktan på genomförande av en sportelindragning

fortfarande åtnjuta sportelinkomst av den storleksordning som här pläгат förekomma. Med hänsyn härtill och då ett vakanthållande av häradshövdingämbetet i denna synnerligen krävande domsaga icke bör förekomma längre än som är oundgängligen nödvändigt, anser jag att åtgärd bör snarast vidtagas i syfte att till statsverket överföra viss del av domsagans sportelöverskott. För detta ändamål torde den blivande häradshövdingen böra i samband med utnämningen förpliktas att till statsverket årligen inleverera viss del av samma överskott, beräknat på sätt i tablån angivits. I fråga om den grund, efter vilken en dylik sportelbeskärning bör ske, har den i ärendet tillkallade utredningsmannen förordat att en särskild skala skulle komma till användning, så konstruerad att häradshövdingen skulle berättigas att av sportelöverskottet uppbära dels oavkortat ett visst bottenbelopp, av utredningsmannen föreslaget till 5,000 kronor, dels ock därutöver vissa procentuella andelar enligt en fallande skala. Beträffande dennas utformning torde få hänvisas till den förut lämnade redogörelsen. Mot vad utredningsmannen sålunda föreslagit har jag icke någon principiell erinran. Det synes mig dock i hög grad ovisst, huruvida med tillämpning av den föreslagna skalan häradshövdingens behållna sportelinkomst skulle komma att uppgå till det av utredningsmannen beräknade beloppet 16,250 kronor, ett belopp som även enligt min mening får anses skäligt. Utredningsmannen har vid denna beräkning utgått från ett årligt sportelöverskott i domsagan å 50,000 kronor. Inhämtade upplysningar giva emellertid vid handen, att i denna domsaga liksom i det ojämförligt största antalet av rikets övriga domsagor sportelintäkterna sedan krigsutbrottet befunnit sig i sjunkande samt att nedgången blivit särskilt påvisbar under innevarande år och i all synnerhet från och med februari månads ingång. Med hänsyn härtill synes Kungl. Maj:t böra vara oförhindrad att, därest vid häradshövdingämbetets tillsättande förhållandena därtill giva anledning, vidtaga sådana jämkningar i skalan, som äro erforderliga för att åt häradshövdingen bättre säkra det sportelbelopp som avsetts skola tillkomma honom. Ytterligare anser jag mig böra tillägga, att därest i samband med den blivande löneregleringen för häradshövdingarna vissa övergångsersättningar komma att i enlighet med domsagoutredningens förslag tillerkännas häradshövdingar som ingå å den nya lönestaten, dylik ersättning icke synes mig i förevarande fall böra utgå. Övriga övergångsbestämmelser i samband med löneregleringen synas mig däremot böra gälla för vederbörande. Till frågan om det belopp, som i anledning av den föreslagna sportelregleringen bör uppföras såsom inkomst för statsverket, återkommer jag längre fram vid behandlingen av den i häradsrätternas avlöningsstat ingående avdelningen »Särskilda uppbördsmedel».

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för tillkomsten av föreskrifterna om *ersättning för förlorad lösen i följd av inveckningsförnyelsernas avskaffande*, förutsatte statsmakterna, då anslag för ändamålet första gången beviljades, att sedan någon tid — förslagsvis fem år — förflutit, frågan om nedsättning i de fastställda ersätt-

ningsbeloppen borde med hänsyn till då rådande förhållanden upptagas till omprövning. Då fem år den 1 januari 1940 gått till ända, sedan dessa ersättningsbestämmelser sattes i kraft, har som förut nämnts verkställts en undersökning i förevarande avseende. Tidpunkten för vidtagande av en revision i ifrågavarande ersättningsgrunder måste väl ur befattningshavarnas synpunkt anses mindre lyckligt vald — jag hänvisar härutinnan till de beaktansvärda synpunkter, som häradshövdingföreningens styrelse i sin inlaga i ämnet framfört — men åtgärden lärers ändock icke böra uppskjutas. I nuvarande statsfinansiella läge kan det nämligen icke anses försvarligt att underlåta någon åtgärd som, utan att berättigade intressen därigenom åsidosättas, är ägnad att medföra minskade anspråk på statskassan.

Utredningsmannen i ärendet har förordat, att beträffande häradshövdingarna ersättningar intill 600 kronor skulle lämnas orubbade, medan större ersättningar skulle reduceras med hälften av det belopp, varmed ersättningen överstiger 600 kronor. Enligt detta förslag skulle nuvarande ersättning komma att utgå oavkortad i allenast en domsaga, men reduceras mer eller mindre i övriga nu ersättningsberättigade 108 domsagor. Ett så djupt gående ingripande kan jag, med hänsyn till att häradshövdingarna på grund av den med innevarande år konstaterade avsevärda nedgången i sportelintäkterna samtidigt nödgas vidkännas minskning i sistnämnda avlöningsförmån, icke för närvarande förorda. Under nu rådande osäkra förhållanden synes mig nämligen det grundbelopp, som utredningsmannen föreslagit skola utgå oavkortat, böra väsentligen höjas. Jag förordar att detta belopp för instundande budgetår sättes lika med det, vartill ifrågavarande ersättning nu i medeltal uppgår, eller sålunda till 2,100 kronor. Vid en dylik avvägning torde å andra sidan ersättningar som överstiga 2,100 kronor kunna beskäras något kraftigare än vad utredningsmannen föreslagit, lämpligen med två tredjedelar av det överskjutande beloppet. Genomföres reduktionen på sätt här föreslagits, kommer den att drabba allenast 44 domsagor, medan nuvarande ersättning blir bibehållen i 65 domsagor. Tilläggas må att, därest grundbeloppet bestämmes till lägre belopp än det av mig föreslagna, besparingen skulle motvägas därav att i åtskilliga av sistnämnda domsagor häradshövdingen skulle enligt gällande bestämmelser om partiell löneförbättring bliva berättigad till ökad lönefyllnad. Vid nyutnämning av häradshövding synes fortfarande böra få bero på prövning i varje särskilt fall, huruvida ersättning varom nu är fråga skall ytterligare reduceras eller helt indragas.

Vad härefter angår ersättningen till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer, så förordar jag, att denna ersättning, på sätt utredningsmannen föreslagit, bestämmes till hälften av nu utgående belopp. I dessa fall kommer nedsättningen att numera väsentligen drabba städerna, när sportelinkomsterna vid rådhusrätterna i allt större utsträckning indragits till stadskassan.

Till beloppet av den besparing, som genom den föreslagna åtgärden uppkommer för statsverket, återkommer jag vid behandlingen av vederbörande anslagsposter.

Det hittillsvarande sättet för bestämmande av *tingstolkarnas ersättning* är, såsom statskontoret påpekat, föråldrat och överensstämmer icke med vad eljest inom statsförvaltningen plägar i motsvarande fall tillämpas. Erfarenheten har även visat att det kan medföra vissa olägenheter. Såsom exempel må nämnas, att Kungl. Maj:t i avvaktan på att föreliggande fråga kunnat underställas riksdagen, nödgats tillerkänna tingstolken i Kareuando tingslag, vilken tolk numera är bosatt i Kiruna, ersättning för uppkommande reseomkostnader från andra huvudtitelns anslag till extra utgifter.

Enligt statskontorets förslag skulle tolkarna tillerkännas ett årligt arvode samt dessutom resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna grunder. Skäl tala visserligen för att, i enlighet med vad länsstyrelsen föreslagit, i stället bestämma ett visst belopp för förrättningsdag, men av kostnads-hänsyn torde statskontorets förslag böra följas. Vad de särskilda arvodesbeloppen beträffar, är jag ense med statskontoret därom att någon ersättning till tolkar i de tingslag, där behov av tolk icke för närvarande föreligger, ej bör beräknas för nästa budgetår. De av statskontoret förordade ersättningsbeloppen till tolkar i övriga tingslag, vilka ersättningar skulle uppgå till sammanlagt 2,400 kronor, synas mig i några fall ha blivit för snävt beräknade. För att tolkarna skola erhålla skäligen ersättning torde nämligen såsom grund för arvodenas beräkning böra läggas ett förrättningsarvode per dag av 25 kronor. Inhämtade upplysningar rörande det sedvanliga antalet förrättningsdagar i de olika tingslagen giva vid handen, att det för ändamålet erforderliga beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle utgöra 2,800 kronor. Den närmare fördelningen av detta belopp torde få ankomma på Kungl. Maj:t.

Den för disponerandet av förevarande anslag gällande avlöningsstaten är av följande lydelse:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:

| | | | |
|---|--------|---------|----------------|
| a) Lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag | kronor | 711,000 | |
| b) Ersättning till vissa vikarier för häradshövdingar, <i>förslagsvis</i> | » | 50,000 | kronor 761,000 |

2. Avlöningar till icke-ordinarie personal:

| | | | |
|--|--------|---------|-----------|
| a) Grundavlöningar m. m. | kronor | 920,000 | |
| b) Ålderstillägg m. m., <i>förslagsvis</i> | » | 60,000 | » 980,000 |

| | | | |
|--|--------|---------|----------------|
| 3. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke ordinarie tjänstemän: | | | |
| a) Partiell löneförbättring åt härads- hövdingarna | kronor | 85,000 | |
| b) Ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande | » | 230,000 | kronor 315,000 |
| 4. Arvoden åt tingstolkar | » | | 4,000 |
| 5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> | » | | 20,400 |
| Summa kronor | | | 2,080,400 |

Särskilda uppbördsmedel:

| | | | |
|--|--------|---------|------------|
| Bidrag från häradshövdingarna till avlönande av viss icke ordinarie personal | | | |
| | kronor | 184,400 | |
| Nettoutgift kronor | | | 1,896,000. |

Beträffande anslagsposten till avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat är någon ändring icke erforderlig för nästa budgetår. Delposterna lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag samt ersättning till vissa vikarier för häradshövdingar uppföras därför med oförändrade belopp, 711,000 kronor respektive 50,000 kronor.

I avlöningsstaten torde härefter böra uppföras en ny anslagspost till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Denna post, som är avsedd att ersätta den i gällande stat uppförda posten till arvoden å tingstolkar, bör bestämmas till 2,800 kronor, motsvarande det belopp som, enligt vad förut nämnts, skulle erfordras till arvoden åt dylika tolkar. Tingstolkarnas rese- och traktamentsersättningar torde, i enlighet med vad statskontoret föreslagit, framdeles böra bestridas från förslagsanslaget till Häradsrätterna: Reseersättningar vid justitiestaten. Då tolk endast i sådant undantagsfall, då för ändamålet skickad person icke finnes att tillgå på tingsorten, torde komma att vara bosatt utom denna, synes den härav föranledda ökade belastningen å nämnda anslag bliva jämförelsevis obetydlig.

Anslagsposten avlöningar till icke-ordinarie personal är för innevarande budgetår beräknad med hänsyn därtill att i rikets domsagor skola vara anställda, förutom chefen för inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, 2 biträdande domare, 51 sekreterare, därav högst 8 med avlöning såsom assessor i hovrätt, 117 förste notarier och 180 andre notarier. Inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, om vars bibehållande beslut under senare år fattats för ett år i sänder, torde — med oförändrad organisation och arbetsuppgift — böra fortvara jämväl under budgetåret 1940/41 (jfr prop. nr 227/1939 sid. 24 f.).

Under delposten till grundavlöningar m. m. torde för nästkommande budgetår böra beräknas medel till ytterligare en sekreterare i domsaga.

Under förutsättning av bifall till Kungl. Maj:ts denna dag beslutade proposition angående statsverkets övertagande av staden Eksjös förpliktelser beträffande innehavare av vissa befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i staden komma att indragas, torde nämligen Eksjö stad komma att i judiciellt avseende förenas med Norra och Södra Vedbo domsaga från och med den 1 januari 1941. Arbetsbördan i sagda domsaga kommer då att få en sådan omfattning att sekreterare blir erforderlig därstädes. För nästa budgetår torde därför grundavlöningsposten böra ökas med 2,200 kronor, motsvarande lön under ett halvt år till en sekreterare i 15 löneklassen. Då någon annan ändring icke erfordras beträffande förevarande delpost, uppföres posten alltså med (920,000 + 2,200 =) 922,200 kronor.

Delposten till ålderstillägg m. m. kan för nästa budgetår bibehållas vid nu utgående belopp 60,000 kronor.

Den under anslagsposten till särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän uppförda delposten till partiell löneförbättring åt häradshövdingarna sänktes av föregående års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t från 106,000 kronor till 85,000 kronor. Under budgetåren 1936/37 och 1937/38 hade nämligen redovisats besparingar å denna delpost uppgående till 7,773 kronor respektive 34,486 kronor. Belastningen å posten under det senast förflutna budgetåret utgjorde 66,268 kronor, innebärande en besparing av 39,732 kronor.

Den partiella löneförbättringen, som tillkom genom beslut av 1920 års riksdag, består av lönefyllnad och resekostnadsbidrag. För bestämmande av lönefyllnadens belopp tillämpas en fallande skala, grundad i huvudsak på storleken av häradshövdingarnas nettoinkomster (jfr prop. 334/1920 sid. 10 f.). Uppgår nettoinkomsten till 15,000 kronor eller mera, utgår icke lönefyllnad. Resekostnadsbidraget motsvarar en tredjedel av den beräknade kostnaden för sådana tjänsteresor, för vilka häradshövdingen icke åtnjuter ersättning enligt resereglementet, dock att nettoinkomsten, inberäknat lönefyllnad och resekostnadsbidrag, icke må överstiga 15,000 kronor. Frånsett den nyss omförmälda lönefyllnaden utgår sedan budgetåret 1936/37 ytterligare lönefyllnad till vissa häradshövdingar med, på ett undantag när, 800 kronor för år såsom ersättning för vad dessa häradshövdingar få utgiva i bidrag till andre notariers avlöande (jfr rskr. 294/1936 sid. 3).

Av det för innevarande budgetår anvisade beloppet å 85,000 kronor till partiell löneförbättring ha 27,800 kronor disponerats till lönefyllnad, 3,400 kronor till resekostnadsbidrag och 42,400 kronor till ytterligare lönefyllnad. Ett belopp av 11,400 kronor återstår alltså odisponerat. Framdeles måste man emellertid räkna med ökade utgifter i förevarande avseende dels på grund av nedgången i häradshövdingarnas sportelinkomster och dels, i någon mån, på grund av den föreslagna nedsättningen av nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande. I avsaknad av hållpunkter för ett tillförlitligt bedömande av medelsbehovet under förevarande delpost torde emellertid posten för nästa budgetår böra bibehåll-

las vid nu utgående belopp, 85,000 kronor, men samtidigt uppföras förslagsvis.

Delposten till ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande, som nu är upptagen med 230,000 kronor, kan till en början nedsättas med 12,000 kronor, i avjämnat tal motsvarande de nyligen indragna eller nedsatta ersättningarna till häradshövdingarna i Södra Roslags, Jösse och Gästriklands östra domsagor. Härjämte skulle vid bifall till det av mig framlagda förslaget om reduktion av vissa nu utgående ersättningar för förlorad inteckningslösen uppkomma en ytterligare besparing å 24,200 kronor. Posten synes därför böra uppföras med (230,000 — 12,000 — 24,200 =) 193,800 kronor.

Anslagsposten till arvoden åt tingstolkar har ersatts med den förut omfördälda posten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, och utgår därför ur staten.

Till rörligt tillägg bör för nästa budgetår beräknas 30,800 kronor.

Den under rubriken särskilda uppbördsmedel uppförda avgående posten bidrag till avlönande av viss icke-ordinarie personal bör ökas med 400 kronor, motsvarande halvårsbidraget till den föreslagne nye sekreteraren i Norra och Södra Vedbo domsaga. Posten bestämmes alltså till (184,400 + 400 =) 184,800 kronor.

Under nyssnämnda rubrik torde slutligen böra uppföras en ny avgående post, benämnd andel i lösenmedel, och upptagen med så stort belopp som motsvarar vad häradshövdingen i Södra Roslags domsaga kan bli skyldig att avstå av sportelöverskottet i domsagan. På grund av den inträffade minskningen i löseninkomsterna torde detta sportelöverskott för nästa budgetår icke böra beräknas högre än 40,000 kronor. Med tillämpning av de i det föregående angivna beräkningsgrunderna skulle statsverkets årliga andel häri bli omkring 24,000 kronor, vilket belopp — då däri ingår jämväl andel i stämpelprovision — torde böra redovisas efter utgången av varje kalenderår. På grund härav kan i staten för nästa budgetår icke beräknas inflyta större belopp än som belöper på tiden till 1940 års utgång. Även om, såsom jag anser önskvärt, utnämning av häradshövding i domsagan sker så snart riksdagen tagit ställning till ifrågavarande anslag, torde bestämmelserna om redovisningsskyldighet för sportelöverskottet icke böra få tillämpning förrän från och med den 1 juli 1940. Det synes nämligen rimligt, att den nytillträdande befattningshavaren får behålla dessförinnan inflytande sportler oavkortade, när han torde bli nödsakad att till jämförelsevis betydande belopp inlösa företrädaren i ämbetet enskilt tillhöriga kontorsutensilier och övriga kansliinventarier. Med hänsyn härtill torde den nya posten i nästa års stat böra bestämmas till allenast hälften av förutnämnda belopp eller 12,000 kronor. Denna summa bör uppföras förslagsvis.

De i avlöningsstaten för häradsrätterna upptagna anslagsposterna böra sålunda i enlighet med det anförda bestämmas till följande belopp, nämligen: avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat (711,000 + 50,000 =) 761,000 kronor, arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 2,800 kronor, avlöningar till icke-ordinarie personal (922,200 + 60,000 =) 982,200 kronor, särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän (85,000 + 193,800 =) 278,800 kronor samt rörligt tillägg 30,800 kronor. Summan av utgifterna skulle alltså bli 2,055,600 kronor. Härifrån avgå beräknade uppbördsmedel (184,800 + 12,000 =) 196,800 kronor. Anslaget skulle alltså för nästa budgetår bestämmas till 1,858,800 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna följande avlöningsstat för häradsrätterna, att tillämpas under budgetåret 1940/41:

Avlöningsstat.

Utgifter:

| | | | |
|---|--------|---------|--------------------------------|
| 1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat: | | | |
| a) Lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag | kronor | 711,000 | |
| b) Ersättning till vissa vikarier för härads- hövdingar, <i>förslagsvis</i> | » | 50,000 | kronor 761,000 |
| 2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t | » | | 2,800 |
| 3. Avlöningar till icke-ordinarie personal: | | | |
| a) Grundavlöningar m. m. | kronor | 922,200 | |
| b) Ålderstillägg m. m., <i>förslagsvis</i> | » | 60,000 | » 982,200 |
| 4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän: | | | |
| a) Partiell löneförbättring åt häradshövdingarna, <i>förslagsvis</i> .. | kronor | 85,000 | |
| b) Ersättning för förlo- rad lösen i följd av in- teckningsförynelse- nas avskaffande..... | » | 193,800 | » 278,800 |
| 5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> | » | | 30,800 |
| | | | <u>Summa kronor 2,055,600.</u> |

Kungl. Maj:ts proposition nr 150.

Särskilda uppbördsmedel:

| | | |
|---|--------|-------------------------------|
| 1. Bidrag till avlönande av viss icke-ordinarie personal | kronor | 184,800 |
| 2. Andel i lösenmedel, för- slagsvis..... | » | 12,000 kronor |
| | | 196,800 |
| | | Nettoutgift kronor 1,858,800; |

dels ock till Häradsrätterna: Avlöningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av kronor 1,858,800.

2. Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande. Detta anslag är i gällande riksstat uppfört med 280,400 kronor. Vid bifall till det av mig under föregående punkt framlagda förslaget om reduktion av nuvarande ersättning för förlorad inteckningslösen kunna de till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer utgående ersättningsbeloppen nedsättas till hälften. För nästa budgetår synes anslaget alltså bära upptagas med allenast 140,200 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av kronor 140,200.

Vad föredragande departementschefen under förenämnda punkter, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.